

**A rendszerváltás utáni évtized társadalmi
folyamatainak etnikai földrajzi vizsgálata
Bulgáriában**

A doktori értekezés tézisei

Kőszegi Margit

Földtudományi Doktori Iskola

Az iskola vezetője: Gábris Gyula DSc egyetemi tanár

Földrajz-Meteorológia Program

A program vezetője: Nemes Nagy József DSc egyetemi tanár

Témavezető: Bottlik Zsolt PhD egyetemi adjunktus

2011

Bevezetés

Bulgária jelentős számú kisebbséggel rendelkező ország, összeurópai és balkáni léptékkel mérve egyaránt. Az ország számára kétségtelenül megoldatlan problémát jelent a kisebbségek léte, integrációjuk az ezredfordulóra sem történt meg. Helyzetük a mai napig bizonytalan, ugyanis az 1991-ben elfogadott és ma is érvényben lévő bolgár alkotmány nem ismeri el létüket, miközben nyilvánvaló különállásuk és az ebből adódó szociális és gazdasági problémák egyre nagyobb terhet rónak a társadalomra.

A népszámlálás eredményei alapján is kimutatható drasztikus népességcsökkenés háttérben zajló folyamatokat a bolgár szakirodalom is igyekszik feltárni, azonban ennek etnikai konzekvenciáit és általában az etnicitás problémakörét bemutató tudományos munkákat háttérbe szorítják annak ellenére, hogy számos külföldi publikáció foglalkozik e kérdésekkel. A problémakör jellege és térbelisége szükségessé teszi tehát az etnikai földrajzi szempontú vizsgálatokat, amihez jelen munka is kapcsolódni kíván.

Célkitűzés

A mai Bulgária területén élő népcsoportok jelenléte történelmi események által meghatározott migrációs folyamatok eredménye. Az itt élő népek identitástudatának alakulásában, egymáshoz való térbeli és társadalmi viszonyában egyaránt fontos tényező az egyes etnikumok eredete, a térségben való megjelenés időpontja, az államszervező tevékenység, valamint a kollektív emlékezetükben megjelenő, közösségükre jelentős hatást gyakorló fordulópontok. A több évszázados alakító tényezők feltárása nem csupán az etnikai térszerkezetben a rendszerváltást követően jelentkező változások vizsgálatához nélkülözhetetlen: a társadalmat feszítő etnikai háttérű problémák gyökerei a történelmi múltban, az együttélés során bekövetkező kölcsönhatásokban keresendők. Munkám első részében a kisebbségek jelenlétének történelmi háttérét tártam fel.

A népszámlálások adatainak tükrében elmondható, hogy a rendszerváltást követően a kisebbségek aránya az államtársadalmon belül megnövekedett. Ez természetesen eltérő mértékben jelentkezhet az egyes kisebbségeknél, valamint a kisebbségek közösségein belül is megfigyelhetők területi különbségek a változásokban. Ennek vizsgálata adja írásom következő fejezetét.

A piacgazdaságba történő átmenet egyik igen fontos következménye a társadalom differenciálódása, a különbségek növekedése. Ez megmutatkozhat a kisebbségek elkülönülésében is. A szegregáció mértékéről azonban nem mondható el egyértelműen a növekedés. Különbség lehet az egyes etnikumok és a többségi társadalom egymáshoz való

viszonyának változásában, a kisebbségek egymástól való elkülönülésében, valamint az egyes etnikumokon belül is aszerint, hogy az ország mely területén élnek. Ennek feltárása szintén e munka kutatási célja volt.

A bolgár társadalom demográfiai problémái nagy figyelmet keltettek hazai és nemzetközi szinten egyaránt. A rendszerváltást követően felgyorsult a népességfogyás, ennek intenzitásában azonban különbségek figyelhetők meg az egyes etnikumok esetében. A társadalom előregedése hasonló tendenciákat mutat. A területi vizsgálatok azonban kimutathatják, hogy az egyes etnikumok egyik kérdésben sem egyveretűek. A népességfogyás és előregedés tekintetében mutatkozó különbségek is disszertációm vizsgálati köréhez tartoznak.

A kisebbségek marginalizálódása a rendszerváltás utáni években a bolgár politikai elit és a tudomány képviselői által egyaránt elhallgatott problémakör, miközben a nemzetközi szakirodalom folyamatosan felhívja a figyelmet ennek megoldatlanságára. A népszámlálási adatok segítségével arra is kísérletet tettem, hogy felvázoljam a kisebbségek perifériális helyzetét a bolgár társadalmon belül.

Alkalmazott módszerek

Kutatásaimban Bulgária etnikai jellegű társadalmi problémáinak feltárásához a hazai etnikai földrajz képviselői által alkalmazott metódusokat alkalmaztam. A népszámlálások kiemelt forrásoknak számítanak etnikai földrajzi kutatásoknál, melyek hozzáférhető eredményeiből etnikai jellegűek az állampolgárságra, a nyelvre, az etnikai, nemzeti, nemzetiségi hovatartozásra, valamint a vallásra vonatkozó adatok. A bolgár Nemzeti Statisztikai Hivatal (Nacionalen Sztatisticeszki Insztitut, röviden NSI) kiadványai segítségével általam összeállított adattáblákban a fent említetteken kívül olyan információkat is megjelenítettem, melyek az egyes etnikumok demográfiai jellemzőire, társadalomban elfoglalt helyzetére is rávilágíthatnak.

Az információk összegyűjtését és rendszerezését követően adatbázist építettem, amit egy térinformatikai rendszerbe integráltam, amelynek segítségével lehetőség nyílt a rendelkezésre álló információk térbeli megjelenítésére is. Az adatbázisrendszer további bővítésével a jelen munkában bemutatott problémakör további, más területi szintekkel, ezáltal más folyamatokkal foglalkozó, különböző időintervallumokat vizsgáló, az általam kiemeltetktől eltérő társadalmi jellemzőket előtérbe helyező kutatása is lehetséges.

Vizsgálatom fókuszában a drasztikus változásokat eredményező rendszerváltást követő évtized áll, amihez az információs bázist az 1992-ben és 2001-ben tartott népszámlálások

adják. Mivel az ezredfordulón jelentkező folyamatok feltárása és megértése nem lehetséges az előzmények ismerete nélkül, a 20. század folyamán megfigyelhető trendek felvázolásához jelen munka a korábbi népszámlálások országos összesített adatait is segítségül hívja. Az általam vizsgált folyamatok ezredforduló utáni alakulásának tendenciái is megjelennek a munkámban, ezekhez az angol nyelvű bolgár szakirodalmon kívül a Statisztikai Hivatal éves jelentései nyújtottak segítséget.

Az etnicitással összefüggő társadalmi problémák területisége feltárára vár Bulgáriában is; ezzel megfogalmaztam kutatásom legfőbb ismervét, miszerint területi dimenzióval rendelkező társadalmi egyenlőtlenségek vizsgálatára tettem kísérletet. Az általam alkalmazott módszerek elméleti hátterét Keményfi Róbert 2004-es monográfiájának segítségével tártam fel, amelyben részletesen foglalkozik az etnikai jellegű kutatások metodikájával. A területi kutatások elméletének, valamint a módszerek alkalmazási lehetőségeinek, konkrét tartalmuknak a megismerésében Nemes Nagy József 2009-es összegző munkája nyújtott segítséget.

E munkák ismeretében merültek fel olyan metodikai kérdések kutatásaim során, melyeket ebben a fejezetben szeretnék bemutatni. Mivel területiségi vizsgálatokról van szó, ezért a térfelosztás elvei alapján meg kell határoznom, hogy milyen szinten és milyen területeket vizsgálok. A társadalmi tér hármas vertikális tagolódását tekintve az általam választott problémakör makro- és mezoszintű folyamataira fókuszálok. Ezt szükségesnek tartom kiemelni, hiszen döntően meghatározza a vizsgálati módszereket, valamint a kutatási eredményeket és azok interpretációját.

Ehhez a horizontális térfelosztási alapot a közigazgatási beosztás adja, amiben szintén különböző szintek különíthetők el. Jelen dolgozat területi vizsgálataival a Bulgáriaként lehatárolt térrészen zajló folyamatokat mutatja be, azonban ha szükséges, akkor nemzetközi kontextusban és történelmi léptékekben is. Bulgária ezredfordulón jelentkező, etnikai jelleget hordozó társadalmi problémáinak területi egyenlőtlenségeit a helyi önkormányzati szinten rendelkezésre álló adatok segítségével tárom fel. E területi szempontú vizsgálatokra lehetőséget a 2006-ig kiadott, Népszámlálás 2001 (Prebrojavane 2001) címet viselő, 28 kötetes kiadványsorozat nyújtott, amely a bolgár közigazgatás LAU 1-es szintjén is tartalmaz adatokat.

A LAU 1-es szint, azaz az obstinák, a mi kistérségeink méretével megegyező, vagy annál nagyobb közigazgatási egységeket jelentenek, ezek Bulgáriában a helyi önkormányzatok szinterei. Egy obstinát több település is alkothat, sőt, népességszámukat tekintve is heterogén képet mutatnak, jogi értelemben a balkáni országokra jellemző, több évszázadon keresztül működő faluközösségek utódainak tekinthetők. Számuk a rendszerváltást követően

folyamatosan változik, ami megnehezíti a népszámlálási adatok időbeli összehasonlítását. Míg 1992-ben 256 obstina létezett, 2001-ben számuk 263-ra növekedett. Ez bizonyos obstinák szétválását jelentette, tehát új határok csupán a korábbi területegységeken belül keletkeztek. Jelen munkában az 1992-es közigazgatási beosztást vettem alapul, mert így lehetséges a 2001-es adatoknál a megfelelő obstinák összevonása, ezáltal az adatsorok homogenizálása.

Mivel vizsgálataim alapját számszerű adatok jelentik, ezért élek a statisztikai adatelemzés és a kvantitatív módszerek lehetőségeivel. Ez egyben azt is jelenti, hogy el kívánok szakadni a problémakör leíró jellegű földrajzi interpretációjától annak ellenére, hogy (a korábban leírtak alapján) ez önmagában is hiánypótló a hazai és a bolgár geográfiában egyaránt. Az országos szintű adatokat elsősorban idősorok vizsgálatához használom fel. A rendszerváltás után zajló folyamatokat két időpontban, az 1992-es és 2001-es népszámlálások során felmért és az azokból számított adatok segítségével elemeztem.

Mivel az obstinák méreteiben és lakosságában egyaránt nagy eltérések vannak, ezért az egyes területegységek összehasonlításánál fajlagos (elsősorban népességhez viszonyított) adatokat használtam. A szemléletesebb összehasonlíthatóság érdekében ezeket az adatokat térképen is megjelenítettem. Ehhez a Jordan, Peter (1995) által szerkesztett, Délkelet-Európa etnikai viszonyait bemutató munka adta a kartográfiai alapot, a közigazgatási beosztás alaptérképét ez alapján készítettem. További forrásként Bulgária 2005-ben kiadott közigazgatási atlaszát használtam. E kiadvány kis méretarányú térképlapjai az egyes megyék (oblaszok) közigazgatási térfelosztását mutatják, feltüntetve az egyes obstinákat (LAU 1), az adott területegység minden települését (ami a LAU 2-es szintnek felel meg az uniós területi beosztásban, de a településhatárok nem jelennek meg a térképen, így nem településszintű az általam készített alaptérkép) és lakosainak számát.

A rendelkezésre álló adatok térbeliségét bemutató ábrákon a területegységek etnikai és demográfiai összetételének, valamint ezek változásának ábrázolását diagrammódszerrel valósítottam meg. Az egyes etnikumok térbeli elhelyezkedését, etnikai térszerkezetük és demográfiai helyzetük változásait a felületkartogram módszerével ábrázoltam.

A hazai etnikai földrajzban egyes szerzők felhívják a figyelmet a kvantitatív módszerek alkalmazási lehetőségeire. E példák alapján használtam jelen munkámban ilyen eszközöket. A Bulgáriában élő etnikumok egymáshoz viszonyított elhelyezkedésének egyenlőtlenségét a területi egyenlőtlenségi mutatók közül a Hoover-index segítségével mértem. Az etnikumok térbeli elhelyezkedésében a vizsgált időszak alatt bekövetkező változások felderítését a fizikai analógián alapuló súlypontelemzés módszerével végeztem el. Bulgária etnikumainak

egymáshoz viszonyított arányát az egyes obstinákban háromszögdiagramon ábrázoltam, majd ennek segítségével végeztem térségtipizálást.

Szükséges kiemelni, hogy az ilyen jellegű vizsgálatoknak megvannak a maguk korlátai, ebből adódóan a veszélyei is, ezért dolgozatom eredményeit elővigyázatossággal kell kezelni. Általános tendenciák kimutathatók, a Bulgáriában zajló társadalmi folyamatok a kvantitatív adatok felhasználásával történő elemzéssel makro- és mezoszinten interpretálhatókká válhatnak, viszont a lakosság mindennapjaiban megjelenő társadalmi problémák egy ilyen jellegű kutatás során rejtve maradnak. Fontosnak tartom kiemelni továbbá, hogy a kutatásaimban megjelenő folyamatok társadalmi hátterének ismeretéhez nélkülözhetetlen a külföldi (különösen a bolgár) szakirodalom használata.

A fent említett korlátok azonban nem kérdőjelezik meg e kutatások szükségességét. Egyrészt azért, mert így körvonalazódnak a társadalmi feszültségeket gerjesztő etnikai szembenállások a társadalmi és a földrajzi térben egyaránt, ezáltal a vizsgálat kiinduló pontjává válhat további, főként empirikus eszközökkel dolgozó kutatásoknak, melyek már konkrét problémákra és területekre fókuszálhatnak. Másrészt a hazai és a bolgár földrajztudományban ezek az általános megállapítások is hiánypótló jellegűek. A kérdéskör megismerése számunkra is fontos, hiszen a Bulgáriában jelentkező etnikai jellegű társadalmi feszültségek speciális megjelenési formái egy olyan kérdéskörnek, amellyel nem csupán déli szomszédaink, a Balkán országai küszködnek, de valójában egész Köztes-Európara jellemzőek és további társadalmi problémákat generálnak.

A kutatás eredményei

A dolgozat tudományos eredményei az alábbi megállapításokban foglalhatók össze röviden:

1. A rendelkezésre álló szakirodalom gyűjtésekor és feldolgozásakor rövid szintézist készítettem a magyarországi etnikai földrajzi kutatások helyzetéről és eredményeiről, amire dolgozatom elméleti hátterének bemutatásához volt szükség.
2. Feltártam a hazai, Balkánnal foglalkozó szakirodalom változó aspektusait, hogy rávilágítsak arra, miért foglal el különleges helyet az általam is vizsgált térség kutatása a magyar tudományban.
3. Képzítettem egy térinformatikai rendszerbe integrált adatbázist, ami a bolgár Nemzeti Statisztikai Hivatal által LAU 1-es szinten, tehát az alkotmányban is megjelenő közigazgatási beosztás szerint a legkisebb önálló, önkormányzattal rendelkező terület egységek szintjén közölt információk alapján készített adattáblák segítségével

széleskörű elemzést tesz lehetővé. Folyamatos bővítésével további kutatások is lehetségesek.

4. A Bulgária területén élő etnikumok együttélését meghatározó, évszázadok során zajló társadalmi folyamatok bemutatása az etnikai földrajzi aspektus figyelembe vételével történt, tehát szigorúan a dolgozatban előkerülő problémák területi és társadalmi különbségeinek feltárásához nyújtanak alapot azért, hogy megfogalmazódnak az etnikai térszerkezetet befolyásoló tényezők az egyes történelmi korszakokban.
5. Az etnikai jellegű társadalmi problémák területiségének feltárásához nélkülözhetetlen a nagyszámú kisebbségekkel rendelkező ország etnikai térszerkezetének ismerete. A rendszerváltás után következő évtized két népszámlálásának időpontjára (1992-re és 2001-re) vonatkozó, statikus elemzés mellett a vizsgált időintervallumban zajló folyamatok dinamikus vizsgálata is megtörtént. Ez utóbbinál az elemzést statisztikai módszerek is segítették.
6. A dolgozat rámutatott, hogy a népességszökkenés következtében a bolgár társadalom konstruktúrájában megjelenő változások, valamint ezek területi és etnikai szempontú vizsgálata több szempontból is kiemelkedő fontosságú.
7. Dolgozatom utolsó fejezete arra világított rá, hogy Bulgária kisebbségei a társadalom periferiáján helyezkednek el, ami azt jelenti, hogy az ezredfordulót követően is potenciális feszültségforrásként vannak jelen a társadalomban, integrációjuk nem történt meg a rendszerváltással bekövetkező transzformációs folyamatok során. A periferiahelyzet egyes etnikumoknál való megjelenését a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a munkanélküliség és a háztartások méretének vizsgálatával lehetett bemutatni.

Következtetések

A kisebbségek periferikus helyzete a bolgár társadalomban köszönhető annak, hogy alapvető identitáshordozó elemekben különböznek az államalkotó nemzettől. A bolgár nép eredetének hármas pillére (trák, szláv és előbolgár népelemek), ortodox keresztény vallása és szláv nyelvű kultúrája az 500 éves oszmán uralom miatt áll szöges ellentétben kisebbségeivel, akik ráadásul ennek az időszaknak az örökségeként vannak jelen a mai Bulgária területén, azon a területen, amelyet történelmi alapon, egykori államukra hivatkozva vallanak magukénak a bolgárok. Az ellentétből kialakuló társadalmi konfliktus végigkísérte a modernkori bolgár állam történetét a 20. század során. A megoldási kísérletek egyre erőszakosabbá váló asszimilációs és hátrányosan megkülönböztető politikákba torkolltak,

amelyek eredménye csupán az lett, hogy a század végére a kisebbségek elzárkóztak a többségi társadalomtól. A kisebbségek helyzetének megoldatlanságával párhuzamosan bontakoztak ki a népességfogyással megjelenő problémák, majd a két kérdéskör a rendszerváltással bekövetkező helyzetben, a transzformációs folyamatok hatására radikalizálódott.

Általánosságban elmondható, hogy az etnikai térszerkezet alakulására a drasztikus népességsökkenés nyomta rá a bélyegét, azonban az egyes kisebbségeknél jelentkező különbségek arányeltolódásokat okoztak. Míg az államalkotó nemzethez képest a nagyobb számú kisebbségek aránya – kiemelkedően a cigányoké, kevésbé a törököké – növekedett (a pomák lakosságra vonatkozó adatok közvetlenül nem jelennek meg a statisztikákban), addig a kisebb lélekszámú kisebbségek (pl. zsidók, örmények) a határok megnyílásával szinte teljesen eltűntek az országból.

A területi különbségek feltárásával megállapítható, hogy a rendszerváltást követő évtizedben a migráció igen intenzíven jelentkezett a társadalomban és erősen érintette a kisebbségek által lakott területeket. Kibocsátó térségnek elsősorban a török etnikum által lakott déli Kardzsali körzet, valamint az északkeleti Razgrad, Sumen és Targoviste oblasztok obstinái számítottak, ahonnan az elvándorlás a népességkoncentrációjukhoz közeli nagyobb városokba és a Fekete-tenger partvidékének irányába történt. Az említett körzetek az ország válságterületeinek számítanak, hiszen a főként dohánytermesztésre berendezkedett térségek a dohányipar összeomlásával szakképzetlen munkanélküliek tömegeivel rendelkeztek, akiknek megélhetést kellett keresniük. A gazdasági átalakulás során előnyökkel rendelkező térségeket jelzi az a tény, hogy a bolgár népesség ezeken a területeken, azaz Szófiában és környékén, a délnyugati Blagoevgrad körzet obstináiban, valamint a Fekete-tenger partján tartani tudta létszámát és összlakosságából való részesedését.

A leglátványosabb változást azonban a cigány lakosság produkálta, létszámuk drasztikus növekedése az ország minden területén megfigyelhető, gazdasági helyzetől függetlenül. Ez azonban elsősorban öntudatra ébredésüknek és csupán másodsorban magasabb fertilitásuknak köszönhető.

A nemzetiségükről a népszámlálásokkor nyilatkozni nem tudók területi vizsgálatából egyértelművé vált, hogy az ország legbizonytalanabb identitással rendelkező nagyszámú kisebbsége a Rodope-hegység területén élő, bolgár anyanyelvű, muzulmán vallású pomákoké, akik körében az asszimiláció igen előrehaladt.

Az egyes kisebbségek többségi társadalomtól való területi elkülönülésében bekövetkező változások sajátos tendenciákat mutatnak. A szegregáció mértéke a gazdasági transzformáció hatására meginduló, elsősorban a nagyobb városok irányába történő migráció következtében

minden kisebbség esetében csökkent, azonban a török etnikum és a többségi társadalom elkülönülése az ezredfordulón is markáns.

Az intenzívebb mobilitás hatására az etnikai térszerkezetben bekövetkező elmozdulások érzékeltetik a rendszerváltást követő évek egzisztenciális indíttatású mozgásait. Összességében elmondható, hogy leginkább a Fekete-tenger partvidéke tudta népességét a bevándorlásból növelni, ami köszönhető annak, hogy a közelében található török népességkoncentrációból az elvándorlókat elsősorban nem a főváros, hanem inkább ez a térség vonzza. Ezzel szemben a főváros, valamint a hozzá viszonylagos közelségben fekvő, prosperáló délnyugati obstinák főként a bolgár etnikumot vonzották. A török lakosság a válságterületnek számító Kardzsali körzetből való elvándorlásával még inkább északkeletre toldott, de továbbra is jelentősen elkülönül a többségi társadalomtól. A cigányság esetében a jelentős pozitív arányváltozás módosítja ugyan az etnikai térszerkezetet, de nem okozott elmozdulást a térben, a cigány lakosság általában hagyományos településterületein (elsősorban nagyvárosokban és azok közelében) növekedett.

Az ezredfordulón a fent említett folyamatok eredményeként kialakult etnikai térszerkezetben több jellegadó terület emelhető ki. Az ezredfordulóra a török kisebbség két nagy népességtömrőlése lényegében négy kisebb területre koncentrálódik. Már markánsabban rajzolódnak ki azok a területek, ahol egyre inkább a nagyvárosokon kívül lakó cigány kisebbség válik meghatározóvá. A pomákok által lakott déli területek viszont közel sem egyveretűek, a kisebb lélekszámú kisebbségek pedig inkább a nagyobb városok lakói, ezért ők létszámuknál és számarányuknál fogva nem jelennek meg jellegadó tényezőkként a térszerkezetben.

A népességcsökkenésben és a korstruktúrában egyaránt kimutatható, országosan jellemző etnikai különbségek az egyes területegységekben és az etnikumok közösségein belül is sajátos eltéréseket mutatnak. A rendszerváltást követő évtizedben jelentkező drasztikus arányeltolódások a bolgár korstruktúrában súlyos terhet rónak a társadalomra, azonban a problémát még inkább mélyíti, hogy az egyes etnikumok körében különböző mértékben és eltérő okokból mutatkozik az elöregedés. Egymással ellentétes tendenciák figyelhetők meg, ha az etnikumok oldaláról közelítjük meg a kérdéskört.

Az államalkotó bolgároknál a modernizáció eredményeként egyre inkább a nyugati civilizációra jellemző individualizációs folyamatok érvényesülése mutatkozik. A korábbi évtizedekre jellemző városokba vándorlás eredményeként vidéki közösségeikben igen előrehaladt az elöregedés, miközben a többségi társadalomra jellemző modern városi életforma már a fejlettebb térségekben is apasztja létszámukat. A rendszerváltással megnyíló

határokkal pedig éppen a szülőképes korú, fiatal korosztályok egy része hagyta el az országot a szegénység elől menekülve.

A kisebbségek körében egyedül a pomákok esetében figyelhetők meg hasonló tendenciák, de körükben sem mindenütt. A török etnikumnál összességében sokkal enyhébben jelentkezik a csökkenés és az előregedés, azonban a válságtérségnek számító Keleti-Rodope területén az 1992-es és 2001-es census közötti időszakban igen látványosan vált aránytalanabbá a korstruktúra. A török kisebbség megélhetés nélkül maradt Bulgária legelmaradottabb térségében, ennek következtében felbomlott az a hagyományos családmódel, ami korábban jellemző volt ezen a területen. A cigány kisebbség közösségeikben az országostól gyökeresen eltérő tendenciák jelentkezek. Minden obstinában a fiatalos korstruktúra jellemző rájuk, függetlenül attól, hogy az adott területegység milyen egyéb jellemzőkkel bír.

A többségi társadalomtól eltérő tendenciák a foglalkoztatottságban és a háztartások jellegében is érvényre jutottak a kisebbségeknél. A munkanélküliek aránya igen magas körükben, közösségeikben sokkal inkább a nagyháztartások dominálnak. Ez utóbbi azonban a törököknél már nem az előregedő központi területeiken jellemző. A kisebbségek periferikus helyzete az obstinák etnikumok aránya alapján történő tipizálásával a társadalmat jellemző további területi adatokból közvetett formában is kimutathatónak bizonyult. Ennek köszönhetően sikerült rávilágítani arra, hogy a képzettségi szint területi különbségei mögött is megjelennek etnikai jellegű eltérések, valamint arra, hogy a nagyobb létszámú háztartások azért jellemzők sokkal inkább a kisebbségek körében, mert eleve inkább rurális térségek lakói. Olyan obstinákban élnek, ahol a városiak aránya kisebb, mint a főként államalkotó nemzet által lakott térségekben.

Publikációs jegyzék

Önálló könyv, könyvfejezet

1. KŐSZEGI MARGIT (2010): A török etnikum jelenléte Bulgáriában. In: Demeter Gábor – Radics Zsolt: Kompországok – ahol a part szakad... Didakt Kiadó, Debrecen. pp. 339-347.

Folyóiratcikkek

2. KŐSZEGI MARGIT (2008): Bulgária muzulmán lakossága az ezredfordulón. Pro Minoritate. 2008 ősz. pp. 154-171.
3. KŐSZEGI MARGIT (2008): Bulgária etnikai térszerkezetének változása az átmenet éveiben. Földrajzi Értesítő. 57. 3-4. pp. 365-388.
4. KŐSZEGI MARGIT (2009): A bolgár társadalom átalakulásának tendenciái – etnikai földrajzi aspektusból. Mediterrán és Balkán Fórum. 9. pp. 13-22.
5. KŐSZEGI MARGIT (2009): Adalékok Bulgária etnikai földrajzi vizsgálatához: a bolgár obstinák etnikai földrajzi viszonyai. Balkán Füzetek. Különszám I. pp. 102-109.
6. KŐSZEGI MARGIT (2009): Hatalomból a kisebbségi létbe: a török etnikum helyzetének változása Bulgáriában a XIX-XX. század folyamán – etnikai földrajzi aspektusból. Balkán-tanulmányok Központ. <http://www.balkancenter.hu/?page=tudközl>
7. KŐSZEGI MARGIT (2010): Az öregedő társadalom etnikai földrajzi jellegzetességei Bulgáriában a 21. század küszöbén. Földrajzi Közlemények 134. évf. 1. szám pp. 15-31.

Konferencia kiadvány

8. KŐSZEGI, MARGIT (2010): The ethnic geographical features of population aging in Bulgaria at the beginning of the 21th century. http://www.demobalk.org/conferences_en.asp
9. KŐSZEGI MARGIT (2010): From power to minority status – the changing situation of ethnic Turks in Bulgaria from ethnic geographical aspect. In: Gábor Demeter – Penka Peykovska: Auxiliary Historical Disciplines. Vol.6. Sofia-Bp. pp. 278-289.

Ismeretterjesztő írások

10. KŐSZEGI MARGIT (2008): Válaszúton: 1989 – török menekülés Bulgáriából. A Földgömb. 10. 3. pp. 12-14.